

10. Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях / М. В. Шульга. – Харків : Фирма «Консум», 1998. – 224 с.
11. Краснов Н. И. Правовой режим земель специального назначения / Н. И. Краснов. – М. : Госюриздат, 1961. – 215 с.
12. Андрейцев В. І. Земельне право і законодавство суверенної України: актуальні проблеми практичної теорії / В. І. Андрейцев. – К. : Знання, 2005. – 445 с.
13. Петров В. В. Экологическое право России: учебник для юрид. вузов / В. В. Петров. – М. : БЕК, 1995. – 557 с.
14. Настечко К. О. Оформлення прав на земельні ділянки: правові та організаційні питання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / К. О. Настечко; НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2010. – 20 с.
15. Гетьман А. П. Підстави припинення права власності на земельну ділянку / А. П. Гетьман // Земельний кодекс України. Коментар / за ред. А. П. Гетьмана і М. В. Шульги. – Харків : ТОВ «Одіссей», 2002. – С. 368 – 370.
16. Каракаш И. И. Право собственности на землю и право землепользования в Украине: научно-практ. пособие / Илья Иванович Каракаш. – К. : Истина, 2004. – 216 с.
17. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
18. Краснов Н. И. Правовой режим земель специального назначения / Н. И. Краснов. – М. : Издательство юридической литературы, 1961. – С. 196.

УДК 343.123.1:343.155

Пшенічко С. О., НУ «ОЮА»

МЕЖІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ РОЗГЛЯДІ ТА ВИРІШЕННІ СКАРГИ СУДДЕЮ ТА ПРОКУРОРОМ У ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття присвячена вивченню проблеми меж дослідження при розгляді та вирішенні скарги суддею та прокурором у досудовому провадженні. Зроблено висновок, що межі дослідження при розгляді та вирішенні скарги прокурором визначаються його внутрішнім переконанням. Суддя ж повинен бути обмежений ініціативою сторін при визначенні меж дослідження при вирішенні скарги.

Статья посвящена изучению проблемы пределов исследования при рассмотрении и разрешении жалобы судьей и прокурором в досудебном производстве. Сделан вывод, что пределы исследования при рассмотрении

и разрешении жалобы прокурором определяются его внутренним убеждением. Судья же должен быть ограничен инициативой сторон при определении пределов исследования при разрешении жалобы.

Article is devoted to the problem of the limits of research in reviewing and resolving complaints by the judge and prosecutor in pretrial proceedings. It is concluded that the limits of research in reviewing and resolving complaints of prosecutor is determined by its inner conviction. The judge should be limited to an initiative of the parties in determining the limits of research in resolving the complaint.

Розгляд та вирішення скарг у досудовому провадженні здійснюється на основі таких загальних положень, як обов'язковість прийняття і розгляду скарги; недопустимість розгляду скарги особою, дії та рішення якої оскаржуються; оптимальний режим перевірки скарги і прийняття по ній рішення; забезпечення прав зацікавлених осіб при розгляді та вирішенні скарги; предмет доказування при розгляді та вирішенні скарги.

Проблемним є коректне найменування та зміст положення, що визначає обсяг та межі розгляду та вирішення скарги. Цьому питанню присвячені дослідження таких вчених, як О. М. Артамонов, С. В. Белобородов, В. Л. Будніков, І. Р. Дочія, В. І. Летучих, П. А. Лупінська, Г. В. Федотова, О. В. Хімичева, О. Г. Шилю та ін., однак проблема обсягу та меж розгляду та вирішення скарги у досудовому провадженні остаточно не вирішена. Саме тому метою цієї статті є: визначення коректного найменування правового положення, що стосується обсягу та меж розгляду та вирішення скарги у досудовому провадженні; визначення можливості застосування ревізійного порядку при розгляді та вирішенні скарг у досудовому провадженні; визначення характеру меж дослідження при розгляді та вирішенні скарги у досудовому провадженні; визначення характеру меж дослідження при розгляді та вирішенні скарги у досудовому провадженні.

У ряді досліджень вказується на ревізійний порядок розгляду скарги [1, 10; 2, 67; 3, 151-152]. О. М. Артамонов, заперечуючи цей підхід, обґрунтовує думку, що будь-яких ревізійних початків у перевірці скарги прокурором чи судом немає. Він обґрунтовує це тим, що говорячи про перевірку тільки оскарженого рішення навіть із певною можливістю вийти за їх межі, навряд чи можна стверджувати про «ревізію процесуального провадження». А саме такий зміст закладено у поняття «ревізійного порядку». Тільки як обов'язок перевірки у зв'язку із поданою скаргою усього процесуального провадження розкривався ревізійний порядок стосовно діяльності суду касаційної інстанції за раніше діючим процесуальним законом і немає жодних підстав розуміти під цим щось інше [4, 49].

Тобто правило, що виділяється стосовно «ревізійного порядку перевірки скарги», обумовлює ніщо інше, як можливість органу чи посадової особи, що перевіряє скаргу, вийти за межі предмету поданої скарги, розглянути та дати у своєму рішенні оцінку тим обставинам, питання про які у скарзі не містилося, що у досудовому провадженні більш властиве розгляду скарги прокурором. Таким чином, О. М. Артамонов формулює назву відповідної риси як «можливість прокурора при вирішенні скарги вийти за межі поставлених у ній питань» [5, 11-12]. І. Р. Дочія як загальну умову судової перевірки скарг виділяє межі дослідження судом матеріалів досудового провадження при перевірці скарг [6, 27]. В. І. Летучих рису оскарження аналогічної суті формулює як незалежність рішення прокурора від факту подання скарги [7, 22].

Оцінюючи ці доктринальні позиції, слід відмітити те, що за діючим національним законодавством складно зробити висновок про ревізійність порядку розгляду скарги або його відсутність. КПК прямо не закріплює, чи може прокурор або суддя вийти за межі вимог скарги. Але, як уявляється, це пов'язано із тим, що у КПК відсутні вимоги до скарг у досудовому провадженні, і тому складно робити висновок про можливість виходу за межі вимог скарги тоді, коли скаржник не зобов'язаний формулювати ці межі. Але водночас п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання, що виникають під час розгляду судами України скарг на постанови органів дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи» від 4 червня 2010 р. указує: суд, перевіряючи законність постанови про порушення кримінальної справи, вправі прийняти рішення лише відносно тієї особи, інтересів якої стосується подана скарга; тобто по суті, закріплює обов'язок судді розглянути скаргу лише у частині інтересів скаржника, а не перевірити законність та обґрунтованість цього процесуального рішення у цілому; у зв'язку із цим не можна стверджувати про ревізійність судової перевірки законності та обґрунтованості порушення кримінальної справи. Таким чином, відповідне загальне положення контрольного провадження у досудових стадіях кримінального процесу коректніше іменувати «межі дослідження при розгляді та вирішенні скарги».

Як указувалося вище, межі дослідження при розгляді скарги нерідко пов'язуються із ревізійним порядком. В. Л. Будніков відмічає, що сутність ревізійного порядку розгляду скарги полягає у тому, що прокурор не зв'язаний доводами, приведеними у ній, і зобов'язаний всебічно перевірити законність та обґрунтованість оскарженої дії або рішення. Крім того, скарга перевіряється і стосовно інших учасників процесу, якщо оскаржена дія або рішення зачіпляє їх права та

інтереси [1, 18]. О. В. Хімичева вказує, що суд не пов'язаний доводами, наведеними у скарзі, та зобов'язаний всебічно перевірити законність та обґрунтованість оскарженої дії або рішення. У випадку виявлення у ході судової перевірки інших порушень закону, суд виносить про це окрему ухвалу [8, 64]. Г. В. Федотова тлумачить це положення наступним чином: ревізійний характер інституту оскарження процесуальних дій і рішень під час дізнання полягає в тому, що той, хто розглядає скаргу (начальник органу дізнання, прокурор), зобов'язаний всебічно, ретельно, у повному обсязі перевірити законність і обґрунтованість усіх процесуальних дій і рішень працівників органу дізнання. Це означає, що під час розгляду скарги здійснюється комплекс перевірочних дій і результати перевірки поширюються й на інших зацікавлених учасників дізнання, які не зверталися зі скаргою. При цьому, слід враховувати, що за результатами розгляду скарги не виключається можливість погіршення становища скаржника, якщо для цього будуть встановлені відповідні підстави [2, 77].

О. М. Артамонов, який заперечив цей підхід, обґрунтував думку, що будь-яких ревізійних початків у перевірці скарги прокурором чи судом немає [5, 11-12]. Дійсно, ревізійний характер більше стосується вирішення обсягу перевірки справи вищестоящим судом. В основі ревізійного порядку лежить аксіома про активність суду, який шукає матеріальну істину, що є характерним для романо-німецької правової системи. Активність суду, що виправдовується необхідністю забезпечити інтереси правосуддя, перетворює скаргу лише на привід до ревізійної діяльності суду, межа якої може бути визначена лише самим суддею, який керується законом та своїм переконанням [9, 57]. Що стосується діючого законодавства України, то КПК прямо не закріплює, чи може прокурор або суддя вийти за межі вимог скарги. Але, як вказувалося вище, на думку автора, це пов'язано із тим, що у КПК відсутні вимоги до скарг у досудовому провадженні, і тому складно робити висновок про можливість виходу за межі вимог скарги тоді, коли скаржник не зобов'язаний формулювати ці межі.

О. М. Артамонов вказав, що можливість органу чи посадової особи, що перевіряє скаргу, вийти за межі предмету поданої скарги, розглянути та дати у своєму рішенні оцінку тим обставинам, питання про які у скарзі не містилося, у досудовому провадженні більш властиве розгляду скарги прокурором [5, 11-12]. Це відмітив і С. В. Белобородов: виходячи за своїм розсудом за межі рішень, дій або доводів, викладених у скарзі, вирішуючи скаргу за методами наглядової діяльності, прокурор, вже, вправі прийняти різні рішення, у тому числі й такі, про які у скарзі питання не ставилося [10, 86].

Це відображено і у діючому законодавстві України. У ст. 235 КПК України не указано, що прокурор пов'язаний доводами, що викладені у скарзі. Тому можна стверджувати, що прокурор зобов'язаний всебічно, повно та об'єктивно розглянути скаргу, вирішити її по суті та винести по ній законне та обгрунтоване рішення, а також, за необхідності, вжити заходів до поновлення порушених чи обмежених прав суб'єктів кримінального процесу: це повністю відповідає конституційній функції прокуратури із нагляду за дотриманням законів органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, а також завданням цього нагляду, що полягають у сприянні запобігання незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності; охороні прав і законних інтересів громадян, які перебувають під слідством. У зв'язку з цим, межі дослідження при розгляді та вирішенні скарги прокурором визначаються його внутрішнім переконанням щодо кола обставин, які необхідно встановити для вирішення скарги по суті, а також необхідних рамок встановлення цих обставин для відновлення порушених або обмежених свобод суб'єктів. Однак слід зазначити, що у літературі є пропозиції про виключення ревізійного початку перевірки із інституту оскарження як такого, яке не відповідає (приватній) природі цього інституту [10, 87].

КПК України прямо не передбачає меж дослідження при розгляді та вирішенні скарги суддею у стадії досудового провадження; це пов'язано із відсутністю нормативних вимог щодо формулювання вимог скаржника у скарзі та необхідності обгрунтування скарги. Але п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання, що виникають під час розгляду судами України скарг на постанови органів дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи» фактично виключає ревізійність судової перевірки законності та обгрунтованості порушення кримінальної справи.

Таким чином, необхідно визначити меж дослідження при розгляді та вирішенні скарги суддею. Як уявляється, критерієм у даному випадку має бути необхідність встановлення вказаного у скарзі порушення, його наслідків, та визначення шляхів відновлення порушених прав та обмежених свобод усіма процесуальними можливостями, що є у судді, але за умови, що цим не погіршується становище скаржника порівняно із вже наявним. Суддя повинен бути обмежений ініціативою сторін при визначенні меж оскарження; виняток може бути встановлено лише для випадків, коли суддя при розгляді скарги виявляє істотні порушення вимог КПК (для визначення кола яких можна використовувати норми ст. 370 КПК), оскільки судовий контроль має епізодичний та факультативний характер і потребує ініціації з боку зацікавлених осіб, його призначенням є вирішення

кримінально-процесуальних конфліктів, що виникли у досудовому провадженні. Завдання ж прокурора інші – він, як орган нагляду, діє постійно і безперервно, його завдання є забезпечення законності протягом усього провадження у досудових стадіях кримінального процесу. Прокурорський нагляд, на відміну від судового контролю, має постійний і безперервний характер; прокурор може і за власною ініціативою, не чекаючи скарг, скасувати незаконні та необґрунтовані постанови органів дізнання, слідчого. Саме тому прокурор повинен мати можливість виходу за межі скарги і перевіряти усе провадження у кримінальній справі, а суддя – ні, і предметом дослідження судді мають бути лише ті обставини, що сказані у скарзі. Слід повністю погодитися із О. М. Артамоновим, що на відміну від судового контролю, наглядова діяльність прокурора ніяк не обмежена предметом поданої скарги. Він вправі перевірити законність та обґрунтованість будь-яких дій чи рішень, у тому числі й усе провадження у кримінальній справі. Вирішуючи скаргу, прокурор вправі прийняти різні рішення, у тому числі і такі, про які у скарзі питання не ставилося [4, 52].

Таким чином, межі дослідження при розгляді та вирішенні скарги прокурором визначаються його внутрішнім переконанням щодо кола обставин, які необхідно встановити для вирішення скарги по суті, а також необхідних рамок встановлення цих обставин для відновлення порушених або обмежених свобод суб'єктів. Суддя повинен бути обмежений ініціативою сторін при визначенні меж дослідження при вирішенні скарги; виняток може бути встановлено лише для випадків, коли суддя при розгляді скарги виявляє істотні порушення вимог КПК. Критерієм визначення меж дослідження при розгляді та вирішенні скарги суддею має бути необхідність встановлення вказаного у скарзі порушення, його наслідків, та визначення шляхів відновлення порушених прав та обмежених свобод усіма процесуальними можливостями, що є у судді, але за умови, що цим не погіршується становище скажника порівняно із вже наявним.

Література:

1. Будников В. Л. Обжалование действий и решений следователя / В. Л. Будников – Волгоград, 1990. – 64 с.
2. Федотова Г. В. Оскарження дій та рішень міліції як органу дізнання : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Г. В. Федотова. – К., 2008. – 228 с.
3. Лупинская П. А. Право жалобы в уголовном судопроизводстве в свете Конституции СССР / П. А. Лупинская // Конституция СССР и дальнейшее укрепление законности и правопорядка. – М., 1979.
4. Артамонов А. Н. Обжалование действий и решений органов расследования в досудебных стадиях российского уголовного процесса : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / А. Н. Артамонов. – Омск, 2003. – 215 с.

5. Артамонов А. Н. Обжалование действий и решений органов расследования в досудебных стадиях российского уголовного процесса : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» [Электронный ресурс] / А. Н. Артамонов. – Омск, 2003. – 22 с. – Режим доступа: <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=126892>
6. Дочия И. Р. Современные проблемы института судебной проверки жалоб на действия (бездействие) и решения должностных лиц органов предварительного расследования, прокурора : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / И. Р. Дочия. – М., 2009. – 33 с.
7. Летучих В. И. Конституционный принцип обжалования в досудебных стадиях советского уголовного процесса / В. И. Летучих. – Омск, 1981. – 68 с.
8. Химичева О. В. Судебный контроль за процессуальными действиями и оперативно-розыскными мероприятиями (досудебное производство) : учеб. пос. / О. В. Химичева. – М., 1998.
9. Беззубов С. И. Производство по уголовному делу в апелляционном суде: Проблемы теории, нормативного регулирования и правоприменительной практики : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. И. Беззубов. – Нижний Новгород, 2007. – 247 с.
10. Белобородов С. В. Принцип широкой свободы обжалования в уголовном судопроизводстве России : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. В. Белобородов. – Нижний Новгород, 2006. – 250 с.

УДК 346.9:347.942

Гаврилова А. А., НУ «ОЮА»

ЗОБРАЖУВАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ ЯК ВИД ПИСЬМОВИХ ДОКАЗІВ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

На основі вивчення наукової літератури, нормативно-правових актів та судової практики автором надано визначення письмових доказів, приведено класифікацію за різними ознаками. В статті визначено місце письмових доказів в загальній класифікації доказів, відображено їх відмінності від інших доказів, проведено детальний аналіз вітчизняного законодавства з питань видів письмових доказів, які використовуються в господарському процесі.

На основе изучения научной литературы, нормативно-правовых актов и судебной практики автором дано определение письменных доказательств, приведена классификация по различным признакам. В статье определено